

Prof.dr hab.Eleonora Zielińska
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego

Opinia

dot. zakresu zobowiązań nałożonych na państwa strony przez Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej

1.Uwagi wstępne

Temat opinii został zawężony przez zleceniodawców do kwestii zobowiązań państwa w obszarze działań profilaktycznych zapobiegających wszelkim formom przemocy, ze szczególnym uwzględnieniem działań zmierzających do wykorzenienia stereotypów oraz interpretacji płci społeczno –kulturowej.

Konwencja w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet, w tym przemocy domowej (dalej: Konwencja) została przyjęta przez Radę Europy w dniu 6 kwietnia 2011 r. Prace nad Konwencją trwały od 2009 roku, jej przyjęcie było jednak uwieńczeniem różnych innych prac nad tym problemem prowadzonych na forum Rady Europy przez blisko 2 dekady.

Z publikowanych materiałów z prac przygotowawczych nad Konwencją nie wynika aby obowiązki państw w zakresie działań prewencyjnych wywoływały wśród państw członkowskich jakiegokolwiek kontrowersje¹. Również definicja społeczno –kulturowej płci była tylko przez jedno państwo (Rosję) kontestowana. Nie kwestionowano natomiast potrzeby działań państwa zmierzających do wykorzenienia stereotypów². Także z zaleceń

¹Odpowiedni fragment sprawozdania brzmi następująco : “During the discussion on Chapters II, III and IV on “Integrated policies”, “Prevention” as well as “Protection and support”, no major objections were raised by delegations. Aside from some changes in terminology and the decision to elaborate on the content of some articles in the Explanatory Memorandum, all articles met with general agreement from all delegations and were adopted” . Only the delegation from the United Kingdom expressed reservations on Article 10 (2) and Article 13. Por. Sprawozdanie z 7 posiedzenia Komitetu Ad hoc d/s zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej(akronim CAHVIO), dalej : Komitet, CAHVIO (2010) 21 rev bis http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/CAHVIO%20_2010_%2021%20rev%20bis_en.pdf 8. CAHVIO (2010) 21 rev bis. Por. też wcześniejsze sprawozdania np. Secrétariat. CAHVIO 4 (2009) 34 rev http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/CAHVIO%20_2009_34rev_fr.pdf

² Ze sprawozdania z posiedzeń CAHVIO wynika, że pierwsze cztery artykuły Konwencji były dyskutowane łącznie , w związku z ich powiązaniem z zakresem Konwencji . Tylko kilka delegacji (w tym delegacja z W. Brytanii , Rosji, Danii i Litwy) zgłaszały zastrzeżenia co do zakresu Konwencji zwłaszcza objęcia nią

negocjacyjnych RP nie wynika, aby te kwestie budziły jakiegokolwiek kontrowersje³. Nie budził też zastrzeżeń państw członkowskich fakt, że Konwencja, z założenia miała przeciwdziałać nie wszelkim formom przemocy, ale głównie przemocy wobec kobiet (choć w przypadku przemocy domowej nie wyłącznie)⁴. Przemocy, która w ocenie twórców Konwencji ma strukturalny charakter uwarunkowany płcią ofiary i wynika z historycznie nierównych relacji władzy między kobietami a mężczyznami, które doprowadziły do dominacji mężczyzn oraz stanowi jeden z głównych mechanizmów społecznych wykorzystywanych do zmuszania kobiet do podległości. W konsekwencji tego założenia Konwencja uznaje, że osiągnięcie *de iure i de facto* równości między kobietami i mężczyznami stanowi kluczowy element zapobiegania przemocy wobec kobiet (patrz Preambuła).

Do chwili obecnej Konwencję podpisało 21 państw⁵ (ostatnio 8 czerwca 2012 W. Brytania) a ratyfikowała tylko Turcja⁶. Warto dodać, że żadne z państw, które podpisały Konwencję nie zgłaszało żadnych zastrzeżeń ani deklaracji do zasadniczych założeń oraz zakresu Konwencji i zawartych w niej definicji, a także obowiązków państwa w zakresie pro-równościowej edukacji⁷.

przemocy psychologicznej i ekonomicznej. Aczkolwiek zastrzeżenia co do treści definicji gender (obecny art. 3d), podobnie jak uwzględnienia wśród przyczyn dyskryminacji orientacji seksualnej i tożsamości i płciowej (art. 4 (3)) zgłosiła tylko Rosja.

Por. sprawozdania CAHVIO (2010) 11, CAHVIO (2010) 21 rev bis 4.

³ Zebrane materiały w tej sprawie wskazują, że zainteresowanie polskiej delegacji koncentrowało się w szczególności na kwestii trybu orzekania nakazu ochronnego, publicznie skargowego trybu ścigania, definicji stalkingu. (Por. Ministerstwo Sprawiedliwości. Departament Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego, DWM V 086-49/08/1/RK oraz DWM V 0825/6/11. Ze sprawozdania wynika, że jednak, że pomimo przyjęcia Konwencji bez głosowania sposób jej negocjacji budził zastrzeżenia niektórych delegacji (Rosji, Bułgarii, Lichtensteinu, W. Brytanii i na ostatnim etapie również RP). Prognozowano w związku z tym, że może odbić się to niekorzystnie na późniejszej ratyfikacji. Por. Notatka z 7 kwietnia 2011.

⁴ Delegations agreed that the term “all forms of violence covered by the scope of this Convention” would replace the term “violence against women and domestic violence” throughout the text, with the exception of some specific articles where a particular reference to the latter was deemed necessary. CAHVIO (2010) 27 rev 3. 37. The provision contained in paragraph 2 on the scope of the Convention encourages Parties to apply this Convention also to domestic violence committed against men and children. It is therefore up to the Parties to decide whether to extend the applicability of the Convention to these victims. They may do so in the manner they consider the most appropriate, taking notably account of the specific national situation and of the developments in their society. However, with a view to keeping the focus on the various forms of gender-based violence committed against women, paragraph 2 requires Parties to pay particular attention to victims of this form of violence when implementing the Convention. This means that gender-based violence against women, in its various manifestations, one of which is domestic violence, must lie at the heart of all measures taken in implementation of the Convention. Tamże

⁵ Albania, Austria, Finlandia, Francja, Niemcy, Grecja, Islandia, Luksemburg, Malta, Montenegro, Norwegia, Portugalia, Serbia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania, Szwecja, Macedonia, Turcja, Ukraina.

⁶ Spodziewane jest, biorąc pod uwagę stan zaawansowania prac nad ratyfikacją w niektórych państwach, że do 2013 roku Konwencja uzyska 10 ratyfikacji niezbędnych do jej wejścia w życie.

⁷ Zastrzeżenia głównie dotyczyły jurysdykcji, spraw migracyjnych, kompensacji państwowej dla ofiar przemocy oraz wnioskowego trybu ścigania, gdy Konwencja go dopuszcza.

II. Kwestie pojęciowe

Konwencja w art. 3 c używa terminu gender, który w jej rozumieniu ma oznaczać „społecznie skonstruowane role, zachowania, działania i cechy które dane społeczeństwo uznaje za właściwe dla kobiet i mężczyzn”.

Odróżnienie pojęcia płci kulturowej od pojęcia płci biologicznej (fizycznie odróżniającej kobietę od mężczyzny) stosowane jest w psychologii i socjologii od dawna. W języku angielskim dla określenia każdego z tych dwóch pojęć używa się nieraz odmiennych terminów: gender i sex. Często poprzestaje się też na określeniu gender jako szerszym, bo obejmującym pojęcie płci w obu znaczeniach. Pierwotnie zdarzało się, że te terminy były używane zamiennie.

Odpowiednikiem ang. wyrazu „gender” w języku polskim jest wyraz „rodzaj”. W gramatyce wyróżniamy, jak wiadomo trzy rodzaje (żeński, męski i nijaki), i to czy dany rzeczownik np. słońce, księżyc czy ziemia są w danym języku rodzaju nijakiego, męskiego czy żeńskiego jest sprawą określonej konwencji językowej i tradycji. W różnych też językach dany rzeczownik może być różnego rodzaju (np. niem. die Sonne -r.ż , franc. le soleil oraz hiszp. el sol - r.m). Rodzaj więc ma charakter umowny, nie opisuje stanu faktycznego, lecz stanowi sztuczny konstrukt, tworzony na określone potrzeby, a następnie stosowany w ramach dyskursu normatywnego.

Z uwagi na wieloznaczność słowa „rodzaj”, termin ten, nie przyjął się w języku polskim dla określenia społeczno – kulturowego rozumienia płci człowieka. Dlatego też w tłumaczeniu Konwencji na jez. polski używa się wyrazu „płeć”. Nie wydaje się to być trafne. Z tego względu lepiej by było używać angielskiej nazwy, ewentualnie w spolszczonej pisowni albo wymiennie z terminem płeć kulturowa.

Najbardziej trafną definicję płci kulturowej daje J. Butler⁸. Charakteryzuje ona gender jako efekt powtarzających się aktów performatywnych⁹, polegających na przypisywaniu zarówno innym osobom jak i sobie samemu pewnych stałych predyspozycji związanych z

⁸J.Butler, Judith, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, New York:1990, Routledge, s. 140; polskie wydanie: J.Butler, *Uwikłani w płeć*, Warszawa2008,Wydawnictwo Krytyki Politycznej, s. 262 .

⁹ Performatywność płci (inaczej: performatywność rodzajowa) (ang. *gender performativity*) – to termin, wywodzący się od wyrazu „performance – odtwarzać, oznacza sposób konstrukcji płci społeczno-kulturowej poprzez nieustanne powtarzanie i odgrywanie. Wypowiedzi performatywne to zdania, za pomocą których kreuje się rzeczywistość. Por. Wikipedia.

płcią , wyrażających się w zdaniach "On jest mężczyzną, więc...", "Jestem kobietą, zatem..". Zdaniem J. Butler , człowiek rodzi się "kobietą" i "mężczyzną" tylko w sensie biologicznym, ale nie w sensie płci kulturowej. To społeczeństwo „mianuje” jednostki na "kulturowe kobiety" i "kulturowych mężczyzn" przez co uzyskuje efekt statycznych, znaturalizowanych ról płciowych tzn. takich, które zdają się być biologiczne, wrodzone, normalne, nienaruszalne, domyślne.

Nieustanne powtarzanie aktów performatywnych maskuje nie tylko kulturowo-społeczne pochodzenie ról płciowych, lecz także ich dynamiczność. Cały ten społeczny konstrukt ustanawiający płć kulturową (gender) jest następnie nieustannie wprowadzany do świadomości dziecka, które go uwewnętrznia (internalizuje) i reprodukuje, przez co płć kulturowa wydaje się być tworem biologicznym, wynikającym z natury, a nie uwarunkowań społecznych¹⁰.

Gender roles (role płciowe) stanowią odbicie różnego sposobu społecznego konstruowania żeńskiej i męskiej tożsamości , wynikającego ze zróżnicowanej pozycji społecznej obu płci, a nie wrodzonego kobiecego lub męskiego zachowania się.

Role płciowe są specyficzne dla danego czasu i miejsca i uwarunkowane społeczno-ekonomicznym, politycznym i kulturalnym kontekstem. Różnie się kształtują pod wpływem takich zmiennych jak klasa, wiek, rasa czy pochodzenie etniczne. Tak jak każde inne wytwory społeczne podlegają też nieraz zmianom¹¹. Ich cechą charakterystyczną jest też częste przenoszenie się z jednym kultur do innych¹².

Termin gender użyty w kontekście przemocy (gender based violence) trafnie oddaje przyczyny tego zjawiska. Uwzględnienie w definicji przemocy również kulturowego znaczenia terminu płć oznacza dostrzeżenie faktu, że kobiety stają się ofiarami przemocy głównie nie ze względu na swe rzeczywiste cechy biologiczne, ale z uwagi na fakt , że nie spełniają społecznych oczekiwań związanych ze swą płcią (przypisywanych danej płci) bo

¹⁰ Por. też: S.L.Bem, S. L. *Sex typing and androgyny: Further explorations of the expressive domain*, Journal of Personality and Social Psychology 1976 No 34, 1016. R. E.Hryciuk, A. Kościańska Agnieszka red. *Gender: perspektywa antropologiczna t.1: Organizacja , t.2: Kobiecość, meskość, seksualność*, Warszawa 2007: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, a także H.Bradley, *Płć*, Warszawa 2008: Wydawnictwo Sic oraz S.Ortner: *Nikt nie rodzi się kobietą*. Warszawa 1982, PWN , s. 124. Por. też wybór artykułów w zbiorze "Nikt nie rodzi się kobietą" pod red. T. Hołównki , Czytelnik 1982.

¹¹ Na temat zmian paradygmatu męskości. Por K. Arcimowicz. *Przemiany męskości w kulturze współczesnej.*(w©) .Nowi mężczyźni. Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce , red.M. Fuszara , s. 22 i n.

¹² C.A.Brautigam , *International Human Rights Instruments. The relevance of Gender (w:)Human Rights of Women* ,red. W. Benedek, E.M.Kisaakye, G.Oberleitner , Zed Books ,London- New York 2002 , s. 21-22.

np. nie wykazują łagodności, uległości, czy też nie wypełniają przypisanych im ról społecznych.

Według R. Capelon pojęcie gender violence lub gender based violence „obejmuje wszelkie formy przemocy, podtrzymujące lub wykorzystujące dychotomię pomiędzy kobietą i mężczyzną w celu zapewnienia istnienia podporządkowania (subordynacji) i niższości kobiet, jak również wszystkiego, co jest łączone z rodzajem żeńskim lub kobiecością”. Zdaniem tej autorki, pomimo iż wśród ofiar tej formy przemocy przeważają zdecydowanie kobiety , może ona stać się też udziałem mężczyzn. Przykładem mogą być gwałty w męskich więzieniach, mające na celu poniżenie ofiary poprzez sprowadzenie jej do roli kobiety¹³ jak też dające się obserwować w społeczeństwie przejawy agresji wobec mężczyzn podejrzanych o skłonności homoseksualne , czy też tylko o kobiecym wyglądzie¹⁴. Omawiana Konwencja koncentrując się tylko na kobietach ofiarach przemocy, z wyjątkiem przemocy domowej takich przypadków nie obejmuje.

Przemoc ze względu na płeć ma świetle Konwencji strukturalny charakter i wynika z historycznie nierównych relacji władzy między kobietami a mężczyznami, które doprowadziły do dominacji mężczyzn i podporządkowania kobiet.

Zdaniem S. Otner¹⁵ dychotomię pomiędzy kobietą a mężczyzną można porównać , w nawiązaniu do symboliczno- strukturalistycznej perspektywy C. Levi Straussa, do dychotomii natury i kultury. Kultura sprowadza się do procesu tworzenia, a następnie podtrzymywania systemu znaczących form (symboli, artefaktów itp.), za pomocą których ludzkość dąży do podporządkowania sobie przyrody, manipulując naturą dla własnych potrzeb i korzyści. Stan tej świadomości identyfikowany jest z płcią męską, ponieważ jego fizjologia pozwala mu w większym stopniu uczestniczyć w rozwoju kultury. Kobieta natomiast utożsamia się z naturą, ponieważ poprzez swoją fizjologię i funkcje rozrodcze jest bardziej zaangażowana w życie(reprodukcję) gatunku, czemu zmuszona jest poświęcić znacznie więcej swojego czasu. Ciało kobiety i jego funkcje przypisują jej zatem role społeczne, które są niższe rangą. tak samo jak natura podlega jest względem kultury. Do innych przeciwstawień stosowanych w kontekście odróżnienia kobiet i mężczyzn należy

¹³ W polskiej gwarze więziennej określane jako „przecwelenie”, w wyniku którego osadzony przez to, że zostaje w stosunku seksualnym „sprowadzony” do roli kobiety, jest sytuowany na najniższym szczeblu podkultury więziennej. Szerzej na temat definicji w literaturze polskiej :E. Zielińska , Przemoc ze względu na płeć (w)Człowiek i agresja . Głosy o nienawiści i przemocy.Ujęcie interdyscyplinarne.red.S. Amsterdamski, Wyd. Sic , SNS, Warszawa 2002 s. 86 i n.

¹⁴ R. Copelon. Recognising the egregious in the everyday. Domestic violence as a torture, Columbia Human Rights :aw Review, 1994 v. 25 , s. 292

¹⁵ *S Otner, Nikt nie rodzi się kobietą Warszawa 1982: s. 124*

dychotomia publiczny- prywatny. W sferze publicznej tradycyjnie rzecz biorąc działali głównie mężczyźni. W sferze prywatnej, gdzie jakkolwiek ingerencja państwa postrzegana była jako niedopuszczalne naruszenia prawa do prywatności jednostki, koncentrowało się głównie życie kobiet. Ten podział przyczynił się do tego, że jeszcze do bardzo niedawna realizacja przez państwa obowiązków konwencyjnych w zakresie ochrony praw człowieka ograniczała się do naruszeń mających miejsce w sferze publicznej. Przemoc wobec kobiet wynika z wiekowej dominacji mężczyzn zarówno w sferze prywatnej jak i publicznej i ma charakter strukturalny. Dominacja oznacza, że w danej strukturze społecznej, pewne grupy osób są władne określać i ograniczać sfery aktywności innych grup społecznych. Władza, którą wykonuje grupa dominująca niesie ze sobą także prawo do wymuszania postępowania zgodnego z tymi regułami, również przy użyciu siły¹⁶. Powiązanie przemocy wobec kobiet z zasadami patriarchalnego społeczeństwa dobrze wyjaśnia genezę i przyczyny tego zjawiska.

III. Problem przemocy wobec kobiet i jej zapobiegania we wcześniejszych dokumentach międzynarodowych

Należy zaznaczyć, że zarówno znajdująca odbicie w Konwencji kryminologiczna teoria upatrująca genezy zjawiska przemocy wobec kobiet w historycznie uwarunkowanej ich nierówności w patriarchalnym społeczeństwie jak również wskazanie na strukturalny charakter tego zjawiska podobnie jak też zaliczenie tej formy przemocy do dyskryminacji ze względu na płeć, znajdowały już odbicie we wcześniejszych dokumentach międzynarodowych.

Także przewidziane w art. 12 zobowiązanie państw członkowskich do promowania zmian w społecznych i kulturowych wzorcach zachowań kobiet i mężczyzn w celu wykorzenia uprzedzeń, zwyczajów, tradycji i wszelkich innych praktyk opartych na pojęciu niższości kobiet lub na stereotypowych rolach kobiet i mężczyzn, jak też wynikające z art. 14 Konwencji zobowiązanie państwa do uwzględniania w materiałach dydaktycznych na wszystkich poziomach edukacji takich kwestii jak równość pomiędzy kobietami i mężczyznami, niestereotypowe role płci, wzajemny szacunek, przemoc wobec kobiet,

¹⁶ S. Schechter . Women and Male violence. The visions and struggles of the battered women's movement, South and Press 1982 s. 216 I n.

stanowią w dużej mierze powtórzenie sformułowań zawartych w innych aktach prawa międzynarodowego.(i zarówno uniwersalnych jak i regionalnych) . Konwencja nie wnosi w tym zakresie nic nowego.

W szczególności, trzymając się chronologii, warto zwrócić uwagę na sformułowania zawarte w Konwencji o eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 r. (dalej: Konwencja CEDAW), która wprowadzając poza handlem kobietami nie wspomina wprost o innych formach przemocy ze względu na płeć. Niemniej nakłada wyraźnie w art. 5 na państwa strony obowiązek podjęcia odpowiednich środków w celu zmiany społecznych i kulturalnych wzorców zachowania mężczyzn i kobiet tak aby wyeliminować przesady, uprzedzenia oraz praktyki zwyczajowe lub inne, bazujące na idei podrzędności i nadrzędności jednej płci nad drugą oraz stereotypowych rolach mężczyzn i kobiet. Równocześnie w przepisie tym zobowiązuje się państwa do zapewnienia by edukacja w rodzinie uwzględniała właściwe rozmieszczenie społecznej funkcji macierzyństwa oraz uznanie wspólnej odpowiedzialności mężczyzn i kobiet za wychowanie i rozwój dzieci¹⁷

Odniesienia do przemocy wobec kobiet i rozwinięcia niektórych idei oraz pojęć zawartych w Konwencji CEDAW znalazły się w kilku Zaleceniach Ogólnych (Rekomendacjach Generalnych) przygotowanych przez Komitet CEDAW (ciało czuwające nad realizacją przez państwa- strony Konwencji zobowiązań z niej wynikających).

I tak w Generalnych Rekomendacjach przyjętych na 8 sesji Komitetu CEDAW (No. 12 z 1989 r.) poświęconych problemowi przemocy wobec kobiet Komitet zwracał uwagę, że art. 2, 5 ,11,12 i 12 Konwencji zobowiązuje państwa członkowskie do podejmowania działań w celu ochrony kobiet przed wszelkimi formami przemocy zarówno tej w rodzinie, miejscu pracy jak i w każdy innym obszarze życia społecznego. W związku z tym państwa strony powinny umieszczać w sprawozdaniach informacje na ten temat.

¹⁷ Przepis art. 5 Konwencji CEDAW ma w jęz. ang. następujące brzmienie. States Parties shall take all appropriate measures:(a) To modify the social and cultural patterns of conduct of men and women, with a view to achieving the elimination of prejudices and customary and all other practices which are based on the idea of the inferiority or the superiority of either of the sexes or on stereotyped roles for men and women;(b) To ensure that family education includes a proper understanding of maternity as a social function and the recognition of the common responsibility of men and women in the upbringing and development of their children, it being understood that the interest of the children is the primordial consideration in all cases).

W Zaleceniach ogólnych Nr 19 z 1992 r. przyjętych na 11 sesji, Komitet CEDAW użył po raz pierwszy określenia przemoc ze względu na płeć (gender based violence) i zakwalifikował ją jako formę dyskryminacji, która poważnie ogranicza możliwości kobiet do korzystania z ich praw i wolności na równych zasadach z mężczyznami¹⁸. Równocześnie zdefiniował to zjawisko w dwojaki sposób. Z jednej strony Komitet odwołał się do kryterium jakościowego i uznał, że zawarta w Konwencji definicja dyskryminacji obejmuje „gender based violence” tzn. przemoc skierowaną przeciwko kobiecie dlatego, że jest ona kobietą. Z drugiej strony nawiązał do kryterium jakościowego i stwierdził, że do tej formy przemocy należy zaliczyć taki jej rodzaj, który dotyka w nieproporcjonalnie wysokim stopniu kobiety (są one wyraźnie dominujące wśród osób pokrzywdzonych). Równocześnie zaznaczono, że gender based violence stanowi pogwałcenie poszczególnych przepisów Konwencji, również wtedy gdy nie wspominają one wyraźnie o przemoc¹⁹. Komitet zwracał uwagę, że sprawozdania krajowe wielu państw stron Konwencji CEDAW nie odbijają w wystarczającym stopniu związku pomiędzy dyskryminacją kobiet a przemocą ze względu na płeć (gender based violence) i naruszeniami praw człowieka oraz podstawowych wolności. Wyraźnie też podkreślono, że pełna implementacja Konwencji CEDAW wymaga od Państw nie tylko powstrzymania się od angażowania się w przemoc wobec kobiet czy to bezpośrednio, czy też przez swoich przedstawicieli²⁰, lecz również wykazania się należyłą starannością (due diligence) w ich zapobieganiu, ściganiu i karaniu zgodnie ustawodawstwem krajowym, niezależnie od tego czy przemoc jest stosowana przez państwo czy osoby prywatne²¹. Pełna implementacja Konwencji wymaga więc od państwa podjęcia pozytywnych środków w celu eliminacji wszelkich form przemocy²². Następnie Komitet stwierdził kategorycznie, że gender-based violence zawsze stanowi dyskryminację w rozumieniu art. 1 Konwencji CEDAW.

¹⁸“Gender-based violence is a form of discrimination that seriously inhibits women's ability to enjoy rights and freedoms on a basis of equality with men”.Por. pkt.1 Generalnych Rekomendacji.

¹⁹ The definition of discrimination includes gender-based violence, that is, violence that is directed against a woman because she is a woman or that affects women disproportionately. Gender-based violence may breach specific provisions of the Convention, regardless of whether those provisions expressly mention violence.

²⁰ “...refrain from engaging in violence against women”, directly or through their agents”.

²¹ “...exercise due diligence to prevent, investigate and, in accordance with national legislation, punish acts of violence against women, whether those acts are perpetrated by the State or by private persons”

²² “the full implementation of the Convention required States to take positive measures to eliminate all forms of violence against women) .

W kontekście zaś art. Art. 2(f), 5 and 10(c) tej Konwencji wyjaśnił, że tradycyjne postawy zgodnie z którymi kobiety są postrzegane jako podporządkowane mężczyznom lub jako osoby pełniące stereotypowe role, przyczyniają się do rozpowszechnienia praktyk związanych ze stosowaniem przemocy i przymusu, takich jak przemoc i wykorzystanie w rodzinie, przymusowe małżeństwa, śmierć związana z wymuszaniem posagu, śmierć, okaleczenie lub oszpecenie przez użycie kwasu, czy też obrzezanie kobiet.²³

Takie uprzedzenia i praktyki są powoływane dla usprawiedliwienia stosowania gender-based violence jako rzekomo formy ochrony oraz kontroli kobiet. Stosowane przemoc pozwala utrzymywać kobiety w podporządkowanych rolach i przyczynia się do ich niskiego udziału w życiu politycznym, w edukacji, w zatrudnieniu. W tym ostatnim kontekście mówiąc o molestowaniu seksualnym Komitet CEDAW używa nieco innego określenia „gender specific violence” podkreślając obowiązki państw w zakresie podejmowania skutecznych środków aby zmienić postawy sprzyjające tej formie przemocy oraz wyeliminować szkodliwe praktyki .

W tym celu państwa powinny wprowadzać do edukacji oraz publicznej informacji programy, które pozwolą na wyeliminowanie przesądów i uprzedzeń szkodliwych dla realizacji zasady równości kobiet.²⁴

O stereotypach jest mowa również w Zaleceniach Ogólnych Nr 23 przyjętych przez Komitet na 16 sesji w 1997 w kontekście udziału kobiet w życiu politycznym i publicznym (art. 7 Konwencji CEDAW). Komitet stwierdził, stereotypowe postrzeganie kobiet, m.in. przez media, prowadzi do skazania ich w życiu politycznym na zajmowanie się takimi problemami jak środowisko, dzieci, zdrowie, a wyłączenie ich z odpowiedzialności za finanse, kontrolę budżetu i rozwiązywanie konfliktów. Przeszkodą w aktywnej partycypacji kobiet w życiu politycznym i publicznym jest ponadto niewielki ich udział kobiet w tych zawodach , z których głównie rekrutują się politycy.

²³ Pkt. 11. Traditional attitudes by which women are regarded as subordinate to men or as having stereotyped roles perpetuate widespread practices involving violence or coercion, such as family violence and abuse, forced marriage, dowry deaths, acid attacks and female circumcision

²⁴ “Effective measures should be taken to overcome these attitudes and practices. States should introduce education and public information programmes to help eliminate prejudices that hinder women's equality.

Język uzgodniony przez państwa strony na gruncie Konwencji CEDAW, został powtórzony w Deklaracji w sprawie Eliminacji Przemocy wobec Kobiet. W preambule do tego dokumentu podkreśla się, że przemoc wobec kobiet jest przejawem historycznie nierównych relacji władzy pomiędzy kobietami i mężczyznami, które doprowadziły do dominacji mężczyzn i dyskryminacji kobiet oraz pozbawienia ich możliwości rozwoju²⁵ przy czym przemoc wobec kobiet jest jednym z najistotniejszych mechanizmów społecznych za pomocą którego kobiety są sprowadzane do podporządkowanej pozycji wobec mężczyzn²⁶). Deklaracja definiuje też gender based violence (art. 1) zaś w art. 4 (j) zobowiązuje państwa do przyjęcia wszystkich odpowiednich środków, w szczególności w dziedzinie edukacji, w celu modyfikacji społecznych i kulturowych wzorców zachowań mężczyzn i kobiet oraz eliminacji uprzedzeń (przesądów), zwyczajowych praktyk oraz innych praktyk bazujących na idei niższości oraz wyższości jednej z płci, a także stereotypowych rolach mężczyzn i kobiet.²⁷).

Wszystkie te definicje i zalecenia znalazły później miejsce w Deklaracji oraz Platformie Działania dokumentami końcowymi IV Światowej Konferencji w sprawach kobiet, która miała miejsce w 1995 r. w Pekinie. W Platformie działania przemoc wobec kobiet została zaliczona do obszarów szczególnych zagrożeń. Jej przeciwdziałania oparto na wyżej przedstawionych założeniach, przyjętych we wcześniejszych dokumentach ONZ²⁸.

Uznanie gender based violence za przejaw dyskryminacji ze względu na płeć jak również definicja tej przemocy wypracowane na gruncie CEDAW zostały w pełni

²⁵ “violence against women is a manifestation of historically unequal power relations between men and women... have led to domination over and discrimination against women by men and to the prevention of the full advancement of women

²⁶ “crucial social mechanisms by which women are forced into a subordinate position compared with men’.

²⁷ “Adopt all appropriate measures, especially in the field of education, to modify the social and cultural patterns of conduct of men and women and to eliminate prejudices, customary practices and all other practices based on the idea of the inferiority or superiority of either of the sexes and on stereotyped roles for men and women

²⁸ Pekńska Platforma Działania w definiuje w pkt. 113 termin przemoc wobec kobiet oznacza każdą gender based violence , w art. 118 uznaje się tę formę przemocy jako przejaw historycznie uwarunkowanej asymetrii w relacjach władzy pomiędzy kobietami i mężczyznami (violence against women is manifestation of historically unequal power relation between women and men...)W zakresie obowiązków państw (pkt. 129 d) zobowiązuje się rządy aby zachęcały media do badania jaką rolę odrywają stereotypowe przedstawienia ról kobiet i mężczyzn w upowszechnianiu się przemocy wobec kobiet i ich nierówności (gender roles stereotypes , which foster gender based violence and inequalities).

zaakceptowane również w pracach²⁹ działającego od 1994 r. Specjalnego Sprawozdawcy ONZ d/s Przemocy wobec Kobiet , jej przyczyn i konsekwencji.³⁰ Od 2006 r. Specjalny Sprawozdawca składa dorocznie raporty Radzie Praw Człowieka ONZ. Wprawdzie dotyczą one przede wszystkim poszczególnych form przemocy (ostatni np. z 2012 poświęcony był kobietobójstwom (femicide) czyli tym formom zabójstw, których ofiarami są głównie kobiety). Jednakże w sprawozdaniach Specjalnego Sprawozdawcy znalazły też rozwinięcie niektóre pojęcia związane z obowiązkami wynikającymi z Konwencji CEDAW. Na przykład pojęcia „due diligence”(należytej staranności), kluczowego dla rozliczanie państw stron Konwencji z realizacji ich obowiązków w zakresie zapobiegania, ścigania i karania tej formy przemocy, stosowanej nie przez funkcjonariuszy państwowych, lecz przez osoby trzecie (współobywateli). Podkreśla się przy tym, że interpretacja tego pojęcia spowodowała istotną zmianę rozumienia obowiązków państwa, w szczególności w odniesieniu do zapobiegania przemocy³¹.

Również Komisja Praw Człowieka wyraźnie uznała związek pomiędzy gender based violence a dyskryminacją podkreślając w rezolucji 2003/45 , że wszystkie formy przemocy wobec kobiet występują w kontekście dyskryminacji kobiet de iure i de facto oraz że niższy status kobiet w społeczeństwie powoduje, że napotykają one na przeszkody w uzyskaniu ochrony i pomocy ze strony państwa.

Warto też wspomnieć, że analogiczne założenia i pojęcia zostały przyjęte również w pierwszej regionalnej Konwencji międzynarodowej poświęconej przeciwdziałaniu przemocy. Inter-amerykańska Konwencja z 1994 r., która weszła w życie w 1995 i została ratyfikowana przez wszystkie kraje tego kontynentu, z wyjątkiem Kanady i USA³². Konwencja przyjęła

²⁹ Por. m.in. sprawozdanie z 15 lecia działalności Specjalnego Sprawozdawcy (1994-2009) Distr.GENERAL A/HRC/11/6/Add.5

³⁰ Sprawozdawca został powołany przez Komisję Praw Człowieka rezolucją 1994/45. Jego mandat był kolejno przedłużany. Po raz ostatni przez Radę Praw Człowieka w 2011 rezolucją 16/7.

³¹ The concept of due diligence has been developed and used by the SRVAWs as a key principle to hold States legally accountable for the prevention, investigation and punishment of violations by non-State actors. As will be discussed in Part IV, the use of the concept has considerably changed the nature of State obligations with respect to preventing VAW in particular”. Warto dodać , że interpretacji tego pojęcia dokonano w orzecznictwie Komitetu CEDAW rozpatrującym skargi indywidualne , a zwłaszcza w sprawie A.T. przeciwko Węgrom (decyzja z 26 stycznia 2005 r.) oraz w sprawie Fatma Yildirim v. Austria z 1 października 2007 r. w której Komitet doszedł do wniosku, że państwa te nie dopełniły obowiązku należytej staranności (due diligence) i sformułował szereg rekomendacji, jak należy chronić kobiety przed przemocą.

³² Inter-american convention on the prevention, punishment and eradication of violence against women (Convention of Belem do Para) . Por. też wcześniejsze orzeczenie w sprawie Velazquez Rodriguez v. Honduras , wyrok Sądu Interamerykańskiego z dnia 29 lipca 1988, gdzie po raz pierwszy potwierdzono w międzynarodowym systemie ochrony praw człowieka, odpowiedzialność państwa za niedołożenie należytej staranności (due diligence) w zapobieżeniu naruszeniom lub w odpowiedzi na nie .

definicję przemocy wobec kobiet jako każdy akt based on gender powodujący śmierć lub fizyczną, seksualną lub psychiczną szkodę lub cierpienie kobiet (art. 1). W art. 8 nałożyła na państwa strony obowiązek stopniowego podejmowania specjalnych środków (w tym programów) mających na celu podnoszenie świadomości społecznej i prawnej na temat prawa kobiet to życia wolnego od przemocy oraz promowania przestrzegania ich praw człowieka. Ponadto zobowiązała państwa strony do podjęcia środków w celu modyfikacji społecznych i kulturowych wzorów zachowań kobiet i mężczyzn m.in. poprzez rozwój formalnych i nieformalnych programów edukacyjnych, dostosowanych do wszystkich poziomów nauczania, mających na celu przeciwdziałanie przesądom i uprzedzeniom, zwyczajom i praktykom bazującym na idei niższości lub wyższości jednej z płci lub stereotypowych rolach kobiet lub mężczyzn, które legitymizują lub sprzyjają przemocy wobec kobiet³³.

Powyższe założenia , na których oparte jest przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet na gruncie prac ONZ , zostały uznane również w dokumentach Rady Europy. Już w rekomendacja Komitetu Rady Ministrów dla krajów członkowskich z dnia 30 kwietnia 2002 r. dot. eliminacji przemocy wobec kobiet potwierdzono, że ten rodzaj przemocy jest skutkiem braku równowagi w relacjach władzy pomiędzy kobietami i mężczyznami, która prowadzi do poważnej dyskryminacji płci żeńskiej zarówno w społeczeństwie jak i w rodzinie³⁴). Zaakceptowano też definicję przemocy wobec kobiet jako jakikolwiek akt gender based violence, którego skutkiem jest lub może być fizyczna, seksualna i psychiczna szkoda lub cierpienie kobiet. Nowym elementem dodanym do tej definicji było zwrócenie uwagi na potrzebę traktowania jako tej formy przemocy również aktów tylko usiłowanych , jak też gróźb jej stosowania³⁵.

Uznano także, że problem przemocy wobec kobiet ma charakter strukturalny i społeczny i wynika z asymetrii relacji płciowych. Z tego założenia wyciągnięto natomiast nowy wniosek i zobowiązano państwa członkowskie do zachęcania mężczyzn do aktywnego

³³ Art. 8 b.” to modify social and cultural patterns of conduct of men and women, including the development of formal and informal educational programs appropriate to every level of the educational process, to counteract prejudices, customs and all other practices which are based on the idea of the inferiority or superiority of either of the sexes or on the stereotyped roles for men and women which legitimize or exacerbate violence against women”;

³⁴ “Reaffirming that violence towards women is the result of an imbalance of power between men and women and is leading to serious discrimination against the female sex, both within society and within the family”

³⁵ Definicja zawarta w załączniku do rekomendacji brzmi w jęz. ang. następująco.” For the purposes of this recommendation, the term “violence against women” is to be understood as any act of gender-based violence, which results in, or is likely to result in, physical, sexual or psychological harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion, or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or private life”.

uczestnictwa w działania podejmowanych w celu eliminacji tego typu przemocy.³⁶ W deklaracji podkreślono, że państwo jest odpowiedzialne za zagwarantowanie kobietom życia wolnego od przemocy. Leży to również w interesie samego państwa i dlatego powinno stanowić priorytet w krajowych politykach . Dla usprawiedliwienia uchylanie się od tego obowiązku państwo nie może powoływać się na zwyczaje, religię lub tradycję³⁷ .

W dziedzinie edukacji postuluje się wprowadzenie perspektywy genderowej w nauczanie praw człowieka, a także wzmocnienie programów edukacji seksualnej przywiązujących dużą wagę do równości płci oraz wzajemnego poszanowania kobiet i mężczyzn. Należy ponadto dążyć do tego by zarówno chłopcy jak i dziewczynki otrzymały podstawową wiedzę na temat społecznych i kulturalnych wzorów, przesądów i uprzedzeń oraz stereotypowych ról płciowych, z uwzględnieniem treningów z asertywności. Szczególna uwaga powinna być poświęcona młodzieży z trudnościami szkolnymi, a także edukacji nauczycieli, tak aby w swoim przyszłym nauczaniu potrafili uwzględniać pojęcie równości pod względem płci (gender equality)³⁸.

Problem właściwej reakcji państwa na przemoc wobec kobiet pojawił się także w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na gruncie Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (EKPCz); Przełomowe znaczenie z interesującego nas punktu widzenia miało orzeczenie Trybunału w sprawie Opuz przeciwko Turcji (skarga nr 33401/02) , gdzie Trybunał w wyroku z dnia 9 czerwca 2009 roku uznał, że doszło m.in. do naruszenia przez Turcję art. 14 EKPCz . Biorąc pod uwagę fakt, że ogólna pasywność (bezczynność) władzy sądowniczej w Turcji, chociaż nieintencjonalna (nieumyślna) dotyczyła głównie kobiet, Trybunał uznał, że przemoc, której doznała skarżąca i jej matka

³⁶ “Recognise that male violence against women is a major structural and societal problem, based on the unequal power relations between women and men and therefore encourage the active participation of men in actions aiming at combating violence against women”. Por. Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec(2002)5of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence³⁶(Adopted by the Committee of Ministers on 30 April 2002 at the 794th meeting of the Ministers’ Deputies)

³⁷ “It is the responsibility and in the interest of states as well as a priority of national policies to safeguard the right of women not to be subjected to violence of any kind or by any person. To this end, states may not invoke custom, religion or tradition as a means of evading this obligation”.

³⁸ “introduce or reinforce a gender perspective in human rights education programmes, and reinforce sex education programmes that give special importance to gender equality and mutual respect (pkt.14) oraz “ensure that both boys and girls receive a basic education that avoids social and cultural patterns, prejudices and stereotyped roles for the sexes and includes training in assertiveness skills, with special attention to young people in difficulty at school; train all members of the teaching profession to integrate the concept of gender equality in their teaching (pkt. 15).

powinna być zaliczona do gender based violence, która stanowi formę dyskryminacji kobiet

39

IV. Wybrane przepisy Konwencji w świetle raportu wyjaśniającego

Pojęcie gender, stereotypowych ról płciowych oraz obowiązków pozytywnych państwa w zakresie zapobiegania przemocy wobec kobiet zostało częściowo wyjaśnione w raporcie wyjaśniającym do Konwencji, który ma kluczowe znaczenie przy interpretacji jej przepisów..

W art. 1 Konwencji określającym jej cele przewidziano m.in. przyczynianie się do eliminowania wszelkich form dyskryminacji kobiet i promowanie rzeczywistej równości między kobietami i mężczyznami, w tym poprzez uwłasnowolnienie kobiet (pkt. b) . Zarówno w preambule jak i w raporcie wyjaśniającym podkreśla się związek pomiędzy eliminacją przemocy wobec kobiet a osiągnięciem równości płci (gender equality) zarówno w prawie jak i w praktyce. Wyraźne zwrócenie uwagi na fakt, że jest to jednym z celów Konwencji rzutuje na rozumienie obowiązków państwa wynikających z tego przepisu również w dziedzinie działań prewencyjnych (teza 31). Akcent na uwłasnowolnienie oznacza zwrócenie uwagi na fakt, że kobiety powinny być traktowane jako aktywne podmioty zaangażowane w realizację tego celu, a nie ofiary nad których losem paternalistycznie „pochylają się,, inni.

Definicja przemocy wobec kobiet zawarta w art. 3 a wyjaśnia, że przemoc będzie traktowana jako naruszenia praw człowieka oraz forma dyskryminacji. W raporcie zwraca się też uwagę na cytowane wyżej dokumenty CEDAW, skąd wzięto tę definicję, rozszerzając ją jedynie na przemoc ekonomiczną, która towarzyszy często przemocy psychologicznej (pkt. 40).

Kluczowe znaczenie dla właściwego odczytywania Konwencji ma wyjaśnienie raportu odnoszące się do definicji gender (Teza 43) Stwierdza się tam mianowicie, że konsekwencją tego, że Konwencja plasuje obowiązki w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet w szerszym kontekście osiągnięcia równości kobiet i mężczyzn , konieczne jest podanie definicji tego terminu. „ Gender” w rozumieniu tej Konwencji to termin odnoszący się do obu płci męskiej i żeńskiej, który wskazuje, że istnieją również konstruowane społecznie role, zachowania , działania oraz cechy, które dane społeczeństwo uważa za właściwe dla kobiet i

³⁹ Por. Teza 200 , <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/Opuz%20v%20%20Turkey.pdf>

mężczyzn. Badania dowodzą, że pewne role i stereotypy powodują stosowanie niepożądanych i szkodliwych dla kobiet praktyk oraz przyczyniają się do akceptacji przemocy wobec kobiet. O obowiązku eliminacji tych z nich, które bazują na idei niższości kobiet lub na stereotypowym rozumieniu ról płciowych mówi się w art. 12 (1) Konwencji w kontekście obowiązku państw stron Konwencji do zapobiegania przemocy. Spojrzenie na przemoc wobec kobiet przez pryzmat kulturowego rozumienia płci powinno również przeświecać stosowaniu innych środków ochrony i wsparcia przewidzianych w Konwencji. Uznanie faktu istniejącej nierówności płci i dyskryminacji kobiet istniejące stereotypy i role płciowe umożliwi adekwatną reakcję na to złożone zjawisko społeczne. Równocześnie zastrzeżono, że intencją projektodawców nie było zastąpienie tą definicją używanych w Konwencji terminów „kobiety” oraz „mężczyźni”.

Również w wyjaśnieniach dot. teminu gender based violence against women (Teza 44.) podkreślono m.in., że ten rodzaj przemocy jest głęboko zakorzeniony w strukturze społecznej i kulturowej, w normach i wartościach, którymi rządzi się społeczeństwo i rozpowszechnia się nadal dzięki kulturze zaprzeczenia i niemówienia, która towarzyszy temu zjawisku. Zbitka pojęciowa “gender-based violence against women” używana jest w Konwencji w takim rozumieniu jak w Zaleceniach Ogólnych Nr 19 CEDAW tzn. dla podkreślenia, że chodzi o ochronę kobiet przed przemocą będącą skutkiem stereotypów płciowych oraz faktu, że ten rodzaj przemocy jest w szczególności udziałem kobiet.

W wyjaśnieniach do art. 4 Konwencji (Teza 49) zwraca się uwagę, że skoro dyskryminacja kobiet stanowi pożywkę dla tolerancji przemocy wobec kobiet, wszystkie środki mające na celu zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec kobiet powinny promować ich rzeczywistą równość. Tylko bowiem wtedy można liczyć na zapobieżenie występowaniu przemocy w przyszłości.

W rozdziale III poświęconym zapobieganiu zwraca się uwagę na potrzebę dalekosiężnych zmiany postaw społecznych, na przezwyciężanie stereotypów płciowych i podnoszeniu świadomości społecznej na temat tego zjawiska. Zobowiązania państw stron Konwencji przewidziane w tym przepisie oparte są na założeniu, że istniejące wzorce zachowania kobiet i mężczyzn są często kształtowane pod wpływem przesądów i uprzedzeń, stereotypów płciowych oraz naznaczonych kulturowo negatywnych zwyczajów i tradycji.

Konieczne jest więc podejmowanie środków mających na celu zmianę mentalności i postaw. Jakie mają to być środki pozostawia się uznaniu państwa. (Teza 83 i 84)

V Wnioski końcowe

Konwencja przyjmuje założenia zaakceptowane już we wcześniejszych aktach prawa międzynarodowego na temat genezy oraz przyczyn zjawiska przemocy wobec kobiet.

Podobnie jak i w innych dokumentach wiąże tę formę przemocy z kwestią równości kobiet i mężczyzn. Używa też w zakresie siatki pojęciowej języka uzgodnionego już we wcześniejszych dokumentach ONZ i Rady Europy (gender, gender based violence).

Z przyjętą w założeniach Konwencji teorią naukową wyjaśniającą zjawisko przemocy wobec kobiet można się nie zgadzać. W nauce kryminologii nie przedstawiono jednak żadnej bardziej przekonującej koncepcji na ten temat.

Również w zakresie zapobiegania zjawisku przemocy wobec kobiet (poprzez promocję zasady równości płciowej oraz eliminację dyskryminacji) Konwencja nie przewiduje, innych obowiązków niż przewidziane w Konwencji CEDAW .

Nowum stanowi jedynie wyraźne określenie w art. 5 Konwencji obowiązku państwa dołożenia należytej staranności (due diligence). Obowiązek ten odnosi się nie tylko do ścigania, karania ale również zapobiegania przemocy . Zasada ta, tak już wykazywano, była od pewnego czasu powszechnie uznawana na gruncie innych instrumentów ochrony praw człowieka, niemniej jednak bez wyraźnego zapisania jej w tekście. W raporcie wyjaśniającym podkreśla się, że z art. 5 Konwencji wynika tylko obowiązek państwa dołożenia należytych starań, a nie osiągnięcia określonego rezultatu. (Teza 58) . Brak jest wyjaśnienia jak ta zasada powinna być rozumiana w dziedzinie prewencji. Można jednak sądzić, że zaniechanie przez państwo podejmowania jakichkolwiek środków mających na celu promowanie zmian w społecznych i kulturowych wzorcach zachowań kobiet i mężczyzn w celu wykorzenia uprzedzeń i praktyk opartych na pojęciu niższości kobiet i innych szkodliwych stereotypów może być potraktowane jako niedopełnienie tego obowiązku.

Trudność ze zrozumieniem Konwencji może wynikać z braku wypracowanej w języku polskim terminologii pozwalającej odróżnić pojęcie płci biologicznej od płci w znaczeniu kulturowym, a także ze niezrozumienia istoty dyskryminacji na tym tle.

Można też mieć wątpliwości, czy właściwie rozumiane jest na gruncie Konwencji pojęcie stereotypowych ról płciowych (art. 12), do których wykorzenienia Konwencja zobowiązuje państwa strony. Być może źródłem zastrzeżeń jest nieporozumienie o charakterze pojęciowym wynikającym z pomieszania pojęć „tradycji” i „stereotypu”.

Warto przypomnieć, iż pochodzące z języka greckiego pojęcie stereotyp oznacza „funkcjonujący w świadomości społecznej uproszczony i zabarwiony wartościująco obraz rzeczywistości” (Słownik Języka Polskiego PWN), „uproszczony, schematyczny obraz osób, grup, stosunków społecznych ukształtowany na podstawie niepełnej lub fałszywej wiedzy, utrwalony jednak przez tradycję i trudny do zmiany (Encyklopedia PWN).

Tak więc stereotyp jest poglądem fałszywym bądź przynajmniej poglądem opartym na niewystarczających podstawach (wiedzy niepełnej). Obraz rzeczywistości, który powstaje na podstawie stereotypu, jest zredukowany, uproszczony i fragmentaryczny. Stereotyp cechuje się nieuprawnionym uogólnieniem: społeczne funkcjonowanie stereotypu polega bowiem na tym, że przypisujemy jednostce określone (pozytywne bądź negatywne) cechy tylko z tego powodu, że należy do pewnej grupy – niezależnie od tego, czy ta konkretna osoba rzeczywiście posiada te przymioty bądź wady. Na podstawie stereotypu uzyskujemy zatem „cenną” wiedzę, że wszyscy Grecy są leniwi, a mężczyźni cechują się agresją. Tymczasem wiedza ta nie wytrzymuje konfrontacji z rzeczywistością. Najcięższym grzechem stereotypu jest bowiem to, że unieważnia podmiotowość jednostki – jej odrębność, niepowtarzalność i wyjątkowość, która nijak nie da się ująć w stereotypowej roli⁴⁰. W związku z tym można postawić tezę, że stereotyp pozwala na traktowanie jednostki z pominięciem jej podmiotowości – co jest działaniem niedopuszczalnym na gruncie art. 30 Konstytucji RP.

Pierwszoplanowym celem Konwencji, jest wyeliminowanie przemocy wobec kobiet. Wskazanie na istotę tego problemu społecznego oraz podważanie stereotypów stanowią narzędzia służące temu celowi: jak uczy nieodległa nawet przeszłość, stereotypowe postrzeganie pewnych grup społecznych jest mechanizmem często prowadzącym do

⁴⁰ W tym fragmencie wykorzystano częściowo tekst przygotowany przez . B. Błońska, B. Namysłowska, A. Fuszarek, E. Zielińską . Kto się boi stereotypów. , który ukazał się w „Prawniku” w marcu 2012 r. .

przemocy. Konwencja nakazuje eliminować tylko te „tradycje” które opierają się na pojęciu niższości kobiet i (innych) stereotypach. Nie ma więc żadnych aksjologicznych podstaw, zwłaszcza w Konstytucji, dla utrzymywania stereotypowego rozumienia ról płciowych

Warto na zakończenie dodać, że jest sytuacją wyjątkowo niebezpieczną, gdy stereotypem posługują się organy państwowe – istnieje wówczas ryzyko, że to, co dotychczas było wyłącznie nieuprawnionym poglądem, stanie się problemem strukturalnym. To stereotypowe myślenie organów stosujących prawo oraz nieuznawanie faktu, że przemoc wobec kobiet stanowi dyskryminację ze względu na płeć i prowadzi np. do stosowania przepisów kodeksu karnego czy też ustawy o ochronie przed przemocą domową w sposób różny w odniesieniu do kobiet i mężczyzn. Może też skutkować oporem przeciwko podpisaniu i ratyfikacji Konwencji, określanej przez jej przeciwników jako „feministyczna”, podczas gdy inne „neutralne płciowo” akty prawa międzynarodowego są przyjmowane bez większych dyskusji.